

การส่งเสริมแหล่งเรียนรู้วิถีพุทธของวัดในกรุงเทพมหานคร

Promotion of Buddhist Learning Resources of the Temples in Bangkok

พระมหาพงษ์เทพ ปากโร, Phramaha Pongthep Papakro¹

Email: golfclove@gmail.com

Received: December 26, 2021 Revised: February 24, 2022

Accepted: February 24, 2022

บทคัดย่อ

การส่งเสริมแหล่งเรียนรู้วิถีพุทธของวัดในกรุงเทพมหานครผู้บริหารวัดและเจ้าอาวาสส่งเสริมให้วัดมีการพัฒนาศาสนสถานและศาสนวัตถุให้สะอาดด้วยการพัฒนาและปรับปรุงวัดให้สวยงามประหยัดเรียบง่ายสอดคล้องต่อศิลปวัฒนธรรมประเพณีของชาติและท้องถิ่น ปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในวัดให้มีความสะอาดร่มรื่น พัฒนาบุคลากรให้สงบ ปรับปรุงระบบการรับบุคคลเข้ามาบวช พัฒนาความรู้ของพระสงฆ์ให้การให้ถูกต้องทันสมัยทั้งทางโลกและทางธรรม ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบและประกอบศาสนกิจอันเป็นประโยชน์ต่อสังคม พัฒนาการจัดกิจกรรมภายในวัดให้สว่าง โดยปรับปรุงแบบการประกอบศาสนพิธีให้มีความเข้าใจที่ถูกต้อง จัดการศึกษาให้แก่พระภิกษุ ให้เรียนรู้หลักธรรม คำสั่งสอน สามารถปฏิบัติตนอย่างถูกต้อง พัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความหลากหลาย สามารถเลือกใช้ความรู้จากหลักธรรมพื้นฐานมาเป็นหลักในการเผยแผ่เพื่อสร้างวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้วิถีพุทธอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: (การส่งเสริมแหล่งเรียนรู้), (วิถีพุทธ), (วัดในกรุงเทพมหานคร)

Abstract

Promoting Buddhist learning resources of temples in Bangkok, temple administrators and other stakeholders should keep religious places and objects worship to be clean by developing and improving religious sites beautiful, economical, simple, consistent with the arts, culture, national and local traditions, improving the environment of monastery with clean and shady trees, the monastery person must be good and calm, making the regulation for accepting people to be ordained, providing the knowledge to

¹ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/ Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

the Sangha to be up-to-date, both of Buddhist and worldly knowledge, monks should contain good manners, performing the religious rituals rightly and good for society, providing the light in religious activities areas, providing education for monks to learn the Buddha's teachings rightly which enable monks to have correct practice, developing a model for propagating Buddhism in diverse way, monks can choose to apply the knowledge of basic Dhamma principles as the guideline of propagation in order to build the temple to be a sustainable learning center of Buddhist way.

Keywords: (Promotion of Learning Resources), (Buddhist), (Temples in Bangkok)

1. บทนำ

วัดเป็นศาสนสถานที่สำคัญยิ่งของพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมของพระภิกษุสงฆ์เป็นที่บำเพ็ญบุญกุศลของอุบาสกอุบาสิกาฯลฯ วัดจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งชาวพุทธนิยมสร้างวัดและมีการพัฒนาวัดไปในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสามเณรเพื่อปฏิบัติธรรมเรียกว่าสายปฏิบัติตรงกันข้ามกับสายแรกที่เรียกว่าสายปริยัติในปัจจุบันการสร้างวัดการพัฒนาวัดมีมากขึ้นทุกปี ทั้งนี้ เพราะประชาชนชุมชนมีจำนวนมากขึ้นอีกทั้งประชาชนก็นิยมเข้าวัดมากขึ้นซึ่งมีมากมายหลายลักษณะตามวิวัฒนาการของโลกอย่างไรก็ดีวัดทั้งหลาย ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการพัฒนาหลายด้านทั้งตนเองผู้ได้บังคับบัญชาคือพระภิกษุสามเณรในวัดรูปแบบการบริหารวัด การจัดองค์กรในวัดการวางรูปแบบแผนผังวัดเสนาสนะการจัดภูมิทัศน์ ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงามสะอาดตาสะอาดใจแก่ผู้พบเห็นจนกระทั่งบุคลากรภายในวัด การพัฒนาวัดตามรูปแบบดังกล่าวทั้งคณะสงฆ์และราชการโดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้มีนโยบายในการพัฒนาวัดแนะนำเจ้าอาวาสตลอดมาจนกระทั่งมีวัดจำนวนมากที่ได้ปฏิบัติไปบ้างแล้วสามารถยกฐานะของวัดให้สูงขึ้นเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง วัดพัฒนาตัวอย่างดีเด่นและวัดพระอารามหลวงอันนำมา ซึ่งความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่องวัดจำเป็นต้องพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้าการเปลี่ยนแปลงตามบทบาทความรับผิดชอบที่กำหนดไว้และปรับปรุงให้ดีขึ้น²

²สำนักงานพระพุทธศาสนา, ข้อมูลพื้นฐาน ปี 2551, อ้างใน พระปลัดโฆสิต คงแทนและคณะ “รูปแบบการจัดการศึกษาของวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน”, **ดุขฎิณิพนธ์**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล, 2558).

ชาวพุทธซึ่งในปัจจุบันขาดความสามัคคีของคนไทย ควรปรับเป็นเช่นว่า ซึ่งในปัจจุบันชาวพุทธไทยขาดความสามัคคีแม้จะขึ้นชื่อว่าอยู่ในระบบการปกครองที่มีการปฏิรูปแล้ว แม้ว่าบทบาทของวัดและพระสงฆ์จะลดลงไปจากเดิม แต่กระนั้น วัดและ พระสงฆ์ก็ยังมีการปรับเปลี่ยนบทบาทให้สอดคล้องกับสภาพสังคม โดยบทบาทหลักของวัดก็ยังคงเป็นสถานที่ พำนักของพระสงฆ์สามเณร เป็นสถานที่ศึกษาเล่าเรียน ประพฤติปฏิบัติธรรม สืบทอดและเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอน และยังมีฐานะเป็นสถานที่ที่ประดิษฐานและรวบรวมของมรดกทางศิลปวัฒนธรรมเป็นที่รวมจิตใจของประชาชนทั้งที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ตลอดจนการเป็นศูนย์กลางในการประกอบพิธีทางประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน³ ที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้น วัดยังถือเป็นมรดก ทางวัฒนธรรมของประเทศไทยที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว และมีการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมสืบเนื่องมาเป็น เวลาช้านานแล้ว ซึ่งเป็นไปตามคติความเชื่อที่ถือว่าการได้มาสู่การะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ร่วมทำบุญ บริจาคทาน ปฏิบัติบูชา จะนำความเป็นสิริมงคลมาสู่ชีวิตและครอบครัวของผู้ที่ได้ไปสักการะขอพร และยังสามารถสร้างเสริมของความสามัคคีเป็นหนึ่งอันเดียวกันสร้างกำลังใจให้เกิดขึ้นทำให้จิตใจผ่องใส โดยจะเห็นได้ว่า "วัด" (Temple) เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สะท้อนให้เห็น ถึงอารยธรรม และยังสะท้อนไปถึงร่องรอยวิถีชีวิตในอดีตที่มีลักษณะกลมกลืน (Harmony) ระหว่างชุมชน วัด และสิ่งแวดล้อม ที่มีลักษณะการผสมกลมกลืน การดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของความสงบความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นความเชื่อของท้องถิ่นและยังเป็นแหล่งรวมข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ การศึกษา ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม รวมทั้งเชื่อมโยงความเป็นมาของวัฒนธรรมกับชุมชนและการตั้งถิ่นฐานของชุมชน ล้วนมีคุณค่าต่อจิตใจและมีความศักดิ์สิทธิ์และงดงามเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของชาวไทย⁴ การส่งเสริมแหล่งเรียนรู้วิถีพุทธของวัดในกรุงเทพมหานครเป็นแนวทางในการเสนอแนะให้กับวัดในกรุงเทพมหานครได้นำไปบูรณาการ ส่งเสริม สนับสนุนให้ทางวัดจัดสรรพื้นที่ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในวัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชนอย่างยั่งยืน

2. แหล่งเรียนรู้วิถีพุทธ

การเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมต่อการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการที่ต้องอาศัยผู้ทรงคุณวุฒิหลายคนมาช่วยกันออกแบบการเรียนรู้และร่วมกันจัดกิจกรรมซึ่งวัดหรือพระภิกษุสงฆ์ควรใช้เทคนิคที่

³ กรมการศาสนา, แนวทางการดำเนินงานโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเส้นทางแสวงบุญในมิติทางศาสนา ปี 2557, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, 2557), หน้า 23.

⁴ กรมการศาสนา, แนวทางการดำเนินงานโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเส้นทางแสวงบุญในมิติทางศาสนา ปี 2557, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, 2557), หน้า 23.

หลากหลายเพื่อสอดแทรกในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกครั้งเพื่อให้ผู้ที่สนใจได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและได้ใช้ความสามารถหลายอย่างในการเรียนรู้⁵ โดยมีประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

2.1 ความหมายของแหล่งเรียนรู้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้คำจำกัดความว่าแหล่ง หมายถึง ถิ่นที่อยู่ บริเวณศูนย์รวม บ่อเกิดแห่งการเรียนรู้ หมายถึง เข้ารับความรู้จากผู้สอนรับ การศึกษาอบรมเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจหรือความชำนาญฝึกฝนให้เกิดการเรียนรู้ความ เข้าใจจนกลายเป็นความชำนาญ และรู้ หมายถึง แจ่ม เข้าใจ ทราบ ดังนั้นแหล่งการเรียนรู้หมายถึง ถิ่นที่อยู่ บริเวณ บ่อเกิดแห่งที่ หรือศูนย์รวมความรู้ที่เข้าไปศึกษาหาความรู้ความเข้าใจและความ ชำนาญ แหล่งการเรียนรู้โดยทั่วไปหมายถึงแหล่งหรือที่รวมสาระความรู้ อาจเป็นสถานที่ศูนย์ ข้อมูลข่าวสารสาระความรู้และบุคคลที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต แหล่งการเรียนรู้มีอยู่ทุกที่ ทุกเวลามีคุณค่าน่าสนใจและกระจายอยู่รอบตัวทุกส่วนของสังคมสามารถเป็นได้ทั้งผู้ให้ความรู้ และผู้รับความรู้ขึ้นอยู่กับการมีส่วนร่วมและสนับสนุนกันและกันก็สามารถส่งผลให้เป็นสังคมแห่ง การเรียนรู้ได้⁶

แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึงสถานที่บุคคลหรือกิจกรรมที่สามารถให้ความรู้ให้ ประสบการณ์ในด้านต่างๆ แก่ประชาชนนักรับการศึกษาได้จัดประเภทของแหล่งการเรียนรู้ไว้หลาย ประเภทได้แก่ แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งการเรียนรู้ประเภทกิจกรรมศาสนา ประเพณี แหล่งการเรียนรู้ประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งการเรียนรู้ประเภทสื่อ และแหล่งการ เรียนรู้ที่รัฐหรือเอกชนสร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ทางการศึกษา เช่นศูนย์การเรียนรู้ ที่อ่านหนังสือ พิพิธภัณฑ์ วัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ทุกคนทุกเพศทุกวัยทุกอาชีพทุกอายุสามารถเข้ามา ศึกษาหาความรู้ได้โดยไม่มีขีดจำกัดและสามารถหาความรู้ได้ตลอดชีวิตขึ้นอยู่กับความสนใจของผู้ นั้นว่าจะต้องการหาความรู้ศาสนาธรรมในรูปแบบใดหากต้องการหาความรู้เพิ่มเติมก็สามารถ สอบถามได้จากผู้รู้ (พระสงฆ์) ในเรื่องนั้นๆ ได้ วัดเป็นสถานที่ที่บุคคลทั่วไปสามารถไปศึกษาหา ความรู้เพิ่มเติมปัญญาให้แก่ตนเองได้ตลอดชีวิตเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต (ตั้งแต่เกิดจนตาย)⁷

กรมสามัญศึกษา กล่าวถึงแหล่งเรียนรู้ว่า แหล่งเรียนรู้หมายถึงแหล่งข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ แหล่งความรู้ทางวิชาการและประสบการณ์ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนใฝ่เรียนใฝ่รู้

⁵ศิริกาญจน์ โกลัมภ์ และดารณี คำวังนัง, แหล่งการเรียนรู้ : เพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้และ หลักสูตรสถานศึกษา,(กรุงเทพมหานคร : เมธีทิปส์, 2545), หน้า 25.

⁶ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554, หน้า 1355.

⁷สุมาลี สังข์ศรี และคณะ, การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : พิพิธภัณฑ์, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, 2548), หน้า 5.

แสวงหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวางต่อเนื่องจากแหล่งต่างๆ เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้⁸

เนาวรัตน์ ลิขิตวัฒนเศรษฐ์ ได้กล่าวถึงแหล่งเรียนรู้ คือ ถิ่นที่อยู่บริเวณที่เกิดแห่งที่หรือศูนย์รวมความรู้ที่ให้เข้าไปศึกษาหาความรู้ความเข้าใจและความชำนาญตามความหมายนี้ แหล่งเรียนรู้จึงอาจเป็นได้ทั้งสิ่งที่เป็นธรรมชาติหรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเป็นได้ทั้งบุคคล สิ่งมีชีวิต และไม่มีชีวิต⁹

ผู้เขียนสรุปแหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ภายในวัด ทั้ง 4 ด้าน คือ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี ที่ทุกคนทุกเพศทุกวัยทุกอาชีพทุกอายุสามารถเข้ามาศึกษาหาความรู้ได้โดยไม่มีขีดจำกัดและสามารถหาความรู้ได้ตลอดชีวิตขึ้นอยู่กับความสนใจของผู้นั้นว่าจะต้องการหาความรู้ในเรื่องใด

2.2 ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 ได้ให้ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้เป็นอย่างยิ่งจึงได้กำหนดให้รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ไว้ในมาตรา 25 ซึ่งทางสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ให้ความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ไว้ว่าการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโดยให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการจัดการเรียนรู้มุ่งให้ผู้เรียนแต่ละคนได้พัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพมีความรู้สามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันและเรียนต่อการจัดการเรียนรู้นอกจากกิจกรรมที่สนับสนุนให้ผู้เรียนมีลักษณะใฝ่รู้ใฝ่เรียนแล้วจำเป็นต้องมีการจัดแหล่งเรียนรู้และสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ด้วยโรงเรียนทุกแห่งทุกระดับถือเป็นตัวแทนของรัฐในการจัดการศึกษาและดำเนินการตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติอันเป็นหลักการร่วมกันในการจัดการศึกษา ดังนั้นจำเป็นต้องมีการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนให้เต็มศักยภาพและมีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงความสอดคล้องเหมาะสมกับท้องถิ่น¹⁰

⁸ กรมสามัญศึกษา, การพัฒนาและการใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและท้องถิ่นเพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2544), หน้า 6.

⁹ เนาวรัตน์ ลิขิตวัฒนเศรษฐ์, แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนสร้างเพื่อเด็กมิได้สร้างเพื่อใคร, วารสารวิชาการ, ปีที่ 4 ฉบับที่ 12 (ธันวาคม 2544), หน้า 26 – 37.

¹⁰ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) 2545, หน้า 16.

ประเวศ วะสี กล่าวว่า แหล่งเรียนรู้จึงเป็นแหล่งรวมวิทยาการที่สังคมยอมรับและถือว่าเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นสำหรับแหล่งเรียนรู้ศึกษาคุณค่าของประชาชนถือว่าเป็นเครื่องหมายของความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติ¹¹

เฉลิม พรกระแสน ได้กล่าวถึงความสำคัญและข้อดีของแหล่งเรียนรู้ไว้ว่า

1. เป็นกระบวนการที่ยึดหลักการเรียนรู้ ประสบการณ์จริง สามารถพัฒนาความรู้ ประสบการณ์และความรู้สึกได้เป็นอย่างดี
2. ส่งเสริมการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม มีมนุษยสัมพันธ์และความมีวินัยในตนเอง
3. เป็นการเรียนรู้เรื่องราวใกล้ตัว ซึ่งบางครั้งเหตุการณ์นั้นส่งผลกระทบท่อนักเรียน และชุมชนของนักเรียนเอง การเรียนวิธีนี้จึงเสริมสร้างเจตคติที่ดีต่อท้องถิ่นและเห็นแนวทาง ในการให้ความร่วมมือในการพัฒนาท้องถิ่นของตน
4. นักเรียนได้รู้จักแหล่งความรู้ต่างๆ ในชุมชน ได้พบกับบุคคลในชุมชน เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนอีกทางหนึ่ง¹²

ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ หมายถึง วัด เป็นสถานที่รวมขององค์ความรู้อันหลากหลายพร้อมที่จะให้ผู้เรียนเข้าไปศึกษาค้นคว้าทั้ง 4 ด้านคือ จิตกรรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี ให้เห็นชัดเจนว่า แต่ละประเภท มีความสำคัญอย่างไร เช่น ด้านจิตรกรรมมีความสำคัญ คือ เป็นสิ่งที่แสดงถึง คุณค่าด้านจิตใจ การชื่นชม ความงาม ความละเอียดอ่อน ของเส้น สี แสง เงา และองค์ประกอบศิลปะต่างๆ รวมทั้งช่วยผ่อนคลายอารมณ์จิตใจ และให้คติธรรมหรือแนวความคิดที่เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต ความสำคัญของด้านประติมากรรมคือ เป็นผลผลิตและมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่ายิ่ง เป็นภาพสะท้อนถึงวิถีชีวิตของคนสมัยก่อนในบริบทของสภาพแวดล้อมในช่วงเวลานั้นๆ เป็นต้น

2.3 ประโยชน์ของแหล่งเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้นำมาซึ่งการพัฒนาการเรียนรู้ทั้งในเรื่องความคิดความเข้าใจในคุณค่าและทัศนคติได้อย่างกว้างขวางสามารถเสริมมิติที่เป็นรูปธรรมให้แก่การศึกษาทั้งในระบบโรงเรียนนอกระบบและตามอัธยาศัยสามารถพัฒนาการเรียนรู้ (Learning) การศึกษา (Education) โดยเน้นความสำคัญทั้งความรู้คุณธรรมกระบวนการเรียนรู้และการบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละ

¹¹ประเวศ วะสี, **สุขภาพในฐานะอุดมการณ์ของมนุษย์**, พิมพ์ครั้งที่ 3, (นนทบุรี : สำนักงานปฏิรูปสุขภาพสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข, 2543), หน้า 33.

¹²เฉลิม พรกระแสน, **ร่วมปฏิรูปการเรียนรู้กับครุต้นแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญการสอนแบบการแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้**, (กรุงเทพมหานคร : แคนดิดมีเดีย, 2544), หน้า 7.

ระดับการศึกษาในแต่ละเรื่องทั้งที่เป็นเรื่องความรู้เกี่ยวกับตนเองความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคมความรู้ทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปวัฒนธรรมการกีฬาภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์ภูมิปัญญาความรู้ทักษะด้านคณิตศาสตร์และด้านภาษาความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข ด้วยเหตุที่แหล่งเรียนรู้มีคุณประโยชน์มากมายนี้จึงมีนักวิชาการและนักการศึกษาได้กล่าวถึงประโยชน์จากการใช้แหล่งเรียนรู้ดังต่อไปนี้

กรมวิชาการ ได้กล่าวถึงประโยชน์ของแหล่งเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้ในยุคปัจจุบันไว้ว่าเป็นเครื่องมือของการเรียนรู้ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจความรู้สึกเพิ่มพูนทักษะประสบการณ์สร้างสถานการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของการคิดได้แก่การคิดไตร่ตรองการคิดสร้างสรรค์และการคิดอย่างมีวิจารณญาณตลอดจนสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมให้แก่ผู้เรียนช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจความคิดรวบยอดได้ง่ายเร็วขึ้นผู้เรียนมองเห็นสิ่งที่กำลังเรียนรู้ได้อย่างเป็นรูปธรรมและเป็นกระบวนการเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองส่งเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์สร้างสภาพแวดล้อมและประสบการณ์การเรียนรู้ที่แปลกใหม่น่าสนใจและทำให้เกิดการอยากรู้ อยากเห็นส่งเสริมการมีกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้เรียนเกื้อหนุนผู้เรียนที่มีความสนใจและความสามารถในการเรียนรู้ที่ต่างกันให้เรียนรู้ได้เท่าเทียมกันเป็นการบูรณาการสาระการเรียนรู้ต่างๆ ให้เชื่อมโยงกันเกิดการเรียนรู้วิธีการใช้แหล่งข้อมูลต่างๆ เพื่อการค้นคว้าเพิ่มเติม การเรียนรู้ในหลายมิติจากแหล่งเรียนรู้และสื่อที่หลากหลายเชื่อมโยงที่อยู่ใกล้ตัวของผู้เรียนให้เข้ามาสู่การเรียนการสอนของผู้เรียน¹³

ภาสินี เปี่ยมพงศ์สานต์ กล่าวถึงประโยชน์ของแหล่งเรียนรู้ในรูปของการใช้แหล่งเรียนรู้ ไว้ว่า

1. ประสบการณ์ในโรงเรียนจะกลายเป็นสิ่งที่มีความหมายมากยิ่งขึ้นเพราะประสบการณ์จริงนอกโรงเรียนและสถานการณ์ที่เป็นรูปธรรมจะวางพื้นฐานนำไปสู่การสร้างแนวคิดในการเรียนรู้ของผู้เรียน
2. ผู้เรียนจะปรับตัวเพื่อเป็นพลเมืองที่ดียิ่งขึ้นเมื่อรู้ว่าได้ไปเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ความรู้ที่มีความหมาย เช่นถ้าผู้เรียนได้เข้าไปช่วยพัฒนาชุมชนให้สะอาดผู้เรียนก็จะรู้สึกไม่อยากทิ้งขยะมูลฝอย อยากให้ชุมชนสะอาดน่าอยู่สิ่งเหล่านี้มีคุณค่ามากกว่าการอ่านหรือฟังคำสอนจากตำราเพราะผู้เรียนได้ลงมือทำเองและเกิดความรู้สึกขึ้นเอง¹⁴

¹³ กรมวิชาการ, หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544, หน้า 6 – 7.

¹⁴ ภาสินี เปี่ยมพงศ์สานต์, **สิ่งแวดล้อมศึกษา : แนวการสอนสาระการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), หน้า 29.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้สรุปถึงการจัดการเรียนรู้โดยใช้แหล่งการเรียนรู้ที่นักเรียนจะได้เรียนรู้จากประสบการณ์จนเป็นผู้ที่คิดเป็นและเกิดการใฝ่รู้ใฝ่เรียนอย่างต่อเนื่องเป็นการเรียนรู้ที่มีความสุขเพราะได้มีโอกาสเรียนรู้โดยการได้สัมผัสธรรมชาติและสังคมชุมชนและภูมิปัญญาเป็นการสร้างประสบการณ์ตรงต่อการดำรงชีวิต ได้เรียนรู้ได้ค้นพบความรู้ที่นอกเหนือจากหนังสือเรียนและครูก็ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ไปกับนักเรียนด้วยเป็นบรรยากาศการเรียนรู้ที่มีความสุขในส่วนของผู้บริหารและครูในโรงเรียนสามารถใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้นั้น¹⁵

สุวิทย์ มูลคำ, และอรรถ มูลคำ ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการใช้แหล่งเรียนรู้ไว้ ดังนี้

1. เด็กได้เรียนรู้จากของจริงได้เรียนรู้โดยใช้ประสาทสัมผัสครบถ้วนทั้งจากการมองเห็น การได้ชิม การได้ดมกลิ่น การได้ยินเสียง การได้จับต้องสิ่งที่เป็นรูปธรรมในสถานการณ์จริง เช่น การไปเยี่ยมชมโรงพยาบาล การสังเกตห่วงโซ่อาหารในนาข้าว การไปเรียนรู้วิธีการทำห่อหมกปลา ฯลฯ เป็นต้น

2. เด็กได้ออกไปศึกษาค้นคว้าหาคำตอบที่ต้องการด้วยตนเองหรือเด็กได้มีโอกาสซักถามสิ่งที่ยังสงสัยใคร่รู้ว่าผลงานของเขาถูกต้องหรือไม่เพียงใดจากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านจริงๆ เช่น ผู้เรียนสร้างสถานีวิทยุท้องถิ่นจากจินตนาการเมื่อไปเยี่ยมชมสถานีวิทยุท้องถิ่นนั้นๆ จริ่งดูการบันทึกเทปหรือการออกรายการสดจริงๆ คำถามมากมายที่อยากรู้จะได้รับคำตอบ ณ ที่แห่งนี้เป็นต้น

3. เป็นการเรียนรู้ที่มีความจริงทั้งผู้เรียนและผู้สอนหรือตามหลักการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพเรียกกันว่า Happy Learning เพราะไม่ซ้ำซากจำเจอยู่ในห้องเรียนสี่เหลี่ยมมีกิจกรรมที่ต้องทำร่วมกันมากมายทั้งครูและเด็กเกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้เรียนด้วยกันและที่สำคัญคือครูและผู้เรียนต่างได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ไปด้วยกัน

4. เป็นการจัดการเรียนอย่างมีส่วนร่วมคือผู้บริหารผู้สอนผู้เรียนชุมชนเป็นต้น วางแผนการทำงานร่วมกันตั้งแต่ต้นการแสวงหาและคัดสรรแหล่งเรียนรู้การบูรณาการเรียนการสอนในแต่ละวิชาจนถึงการประเมินผลงานที่ทุกคนต้องทำร่วมกันปรึกษาหารือกันรับรู้ร่วมกันและชื่นชมผลงานร่วมกันหรือตามหลักการจัดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญเรียกวิธีนี้ว่า (Participatory Learning)

5. บุคลากรในชุมชนในท้องถิ่นในสถานศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างแท้จริงมิใช่ว่าตราไว้เพียงในกระดาษทุกคนมีส่วนเกี่ยวข้องทั้งญาติสนิทมิตรสหายของทุกคน

¹⁵ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2545), หน้า 1.

ล้วนเกิดความภาคภูมิใจที่โรงเรียนให้ความสำคัญลูกหลานให้ความเคารพนับถือให้เกียรติให้การยกย่องความรู้สึกลึกเป็นเจ้าของจะกลับมา โรงเรียนแห่งนั้นจะกลายเป็นโรงเรียนของชุมชนอย่างแท้จริง ปัญหาที่ยอดบาดหมางใจในอดีตจะหายไปทุกฝ่ายจะหันหน้าเข้าหากันเพื่อป้องกันและแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้นสายใยที่สำคัญคือเด็กนักเรียนเหล่านั้นสนใจใคร่ซักถามประกายตาที่กระตือรือร้นอยากรู้ อยากเห็น อยากฟัง แม้กระทั่งนิยายปรัมปราจากคำบอกเล่าของพ่อแก่แม่เฒ่าจากหลวงปู่ หลวงตาโดยมีครูเป็นเพียงผู้ออกแบบและผู้คอยเชื่อมโยงองค์ความรู้เหล่านั้นสู่จุดประสงค์ของหลักสูตร¹⁶

ประโยชน์ของแหล่งเรียนรู้ หมายถึง วัดเป็นสถานที่รวมขององค์ความรู้อันหลากหลาย พร้อมทั้งจะให้ผู้เรียนเข้าไปศึกษาค้นคว้าหาความรู้ได้ ทั้ง 4 ด้าน คือ จิตกรรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี ถือได้ว่าเป็นแหล่งชุมชนความรู้โดยเฉพาะเรื่องราวจากอดีตที่สำคัญยิ่ง แสดงให้เห็นถึงความเป็นชนชาติที่มีอารยธรรมอันเก่าแก่ยาวนานนอกจากจะให้ความสำคัญในเรื่องคุณค่าของงานศิลปะแล้ว ยังมีคุณค่าในด้านอื่นๆ อีกมาก เช่น คุณค่าในทางประวัติศาสตร์ คุณค่าในทางศิลปะ คุณค่าในเรื่องการแสดงเชื้อชาติ คุณค่าในทางประติมากรรม คุณค่าในทางสถาปัตยกรรม คุณค่าในเชิงสังคมวิทยา คุณค่าในด้านโบราณคดี คุณค่าในการศึกษาประเพณีและวัฒนธรรม คุณค่าในการศึกษาเรื่องทัศนคติค่านิยม คุณค่าในการศึกษา นิเวศวิทยา คุณค่าในการศึกษาเรื่องราวทางพุทธศาสนาและคุณค่าในทางเศรษฐกิจการท่องเที่ยว

2.4 แหล่งเรียนรู้ในวัด

วัดเป็นสถาบันที่ทำหน้าที่ในการสืบทอดพระพุทธศาสนา ปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันดีงามแก่พุทธศาสนิกชนจากชนรุ่นหนึ่งสู่ชนอีกรุ่นหนึ่ง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 ได้กำหนดภารกิจของคณะสงฆ์ไว้ 6 ด้าน ได้แก่ การปกครอง การเผยแผ่ การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์ และการสาธารณูปการ¹⁷ ซึ่งแต่ละด้านต่างสนับสนุนภารกิจซึ่งกันและกัน แต่ภารกิจหลักของวัด คือ การให้การศึกษาแก่คณะสงฆ์เพื่อให้มีความรู้พร้อมที่จะให้การศึกษาแก่ประชาชนทั่วไปที่เรียกว่า การเผยแผ่ศาสนาธรรมนั่นเอง และการให้ความรู้แก่ประชาชนมีหลากหลายรูปแบบ เช่น การศึกษา สงเคราะห์ที่มีทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการให้การศึกษาตามความต้องการของผู้เรียน

¹⁶ สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, การบูรณาการหลักสูตรการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ, (กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, 2544), หน้า 171 – 172.

¹⁷ พระวิสุทธิกัทรธาดา (ประสิทธิ์ พุทธิมรฺส), พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายเถระ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547), หน้า 79.

การจัดการศึกษาตามภารกิจ 6 ด้านในรูปแบบของการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยของวัดว่า เป็นการจัดการศึกษาตามแนวทางของพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นหลักการพัฒนามนุษย์โดยตรง ทำให้เกิดการพัฒนาร่างกายและปัญญาไปพร้อมๆ กัน โดยเริ่มต้นพัฒนาบุคคลก่อน เมื่อบุคคลมีความรู้ความสามารถในตนเองแล้วก็จะนำไปสู่การพัฒนาบุคคลอื่นต่อไป หรือมนุษย์ที่ได้รับการพัฒนาแล้วจะเป็นกลไกและกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้า¹⁸

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 กล่าวถึงการจัดการศึกษาที่เรียกว่า การศาสนศึกษาว่า มีภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือการเรียนรู้อย่างคณะสงฆ์ว่า มีเป้าหมาย 3 ระดับ คือ จัดเพื่อตัวบุคคล จัดเพื่อพระศาสนา และจัดเพื่อสังคม

1. การจัดการเรียนรู้เพื่อตัวบุคคล คือ พระภิกษุสามเณรทุกรูปที่เข้ามาบวชเรียนต้องศึกษาพระวินัย ระเบียบปฏิบัติทางศาสนา รวมถึงธรรมเนียมต่างๆ เพื่อปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง เรียนรู้เพื่อให้เอาตัวให้รอด ให้หลุดพ้นจากความทุกข์ เช่น การศึกษาและปฏิบัติกรรมฐาน การจัดการเรียนรู้ชนิดนี้ เป็นการจัดแบบได้ประโยชน์เฉพาะตัว ใครทำใครได้ เรียนตามอัธยาศัย โดยเรียนรู้จากตำราหรือจากครูอาจารย์ก็ได้

2. การจัดการเรียนรู้เพื่อพระศาสนา คือ การจัดหลักสูตรเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องกับแก่นของพระศาสนา ได้แก่ การเรียนนิกกรรมและบาลี ศึกษาพระไตรปิฎกและหลักธรรมต่างๆ เป็นการเรียนรู้เพื่อรักษาพระพุทธศาสนา

3. การจัดการเรียนรู้เพื่อสังคม เป็นการจัดศึกษาเพื่อช่วยเหลือสังคม ช่วยให้ผู้ไม่รู้แต่ขาดทุนทรัพย์ได้มีโอกาสเรียนรู้ อาศัยการบวชจึงได้เรียน การเรียนแบบนี้เรียกว่า พระปริยัติธรรม แผนกสามัญ คือ การเรียนรู้วิชาทางโลกควบคู่ไปกับการเรียนทางธรรม¹⁹

ในส่วนของการจัดการเรียนรู้เพื่อคฤหัสถ์ วัดได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้านศาสนธรรมและศาสนปฏิบัติให้แก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป ด้วยการดึงเยาวชนให้เข้ามาเรียนรู้ในวัด โดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้สอนและควบคุมดูแล โดยบางวัดได้เปิดวัดเป็นโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โรงเรียนการกุศลของวัด หรือการจัดกิจกรรมอบรมพัฒนาจิตใจ การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

¹⁸ สุจิตรา อ่อนค้อม, “รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดสามชุก”, (สำนักคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี, 2546), (เอกสารอัดสำเนา).

¹⁹ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี, 2546), หน้า 3.

สำหรับประชาชนเป็นครั้งคราวหรือสม่ำเสมอแล้วแต่ความพร้อมของแต่ละวัด ดังนั้น จะเห็นได้ว่า วัดและคณะสงฆ์ได้ดำเนินการจัดวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ทางศาสนธรรมมานานแล้ววัดมีบทบาทสูงมากในสังคมไทย วัดเปรียบเสมือนสถานที่อบอุ่นพึ่งพาทางจิตใจ ศูนย์กลางทางด้านสติและปัญญา ซึ่งวัดเป็นสถานที่ส่งเสริมคุณค่าแห่งการเรียนรู้ของ บุคคล ชุมชน และสังคม ด้านการอนุรักษ์ด้านจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี หากนำมาจัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธที่เหมาะสม ก็จะช่วยเพิ่มคุณค่าทางประโยชน์ทางสังคม และเศรษฐกิจอีกด้วย เช่น การอธิบายความหมายของจิตรกรรมฝาผนังในโบสถ์ให้กับนักท่องเที่ยว ก็จะเพิ่มความเข้าใจในหลักธรรมในพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ที่ยั่งยืน เนื่องจากภาพจิตรกรรมฝาผนังจะเป็นพระพุทธประวัติ หรือนิทานชาดกหรือหลักธรรมในพระไตรปิฎก เป็นต้น

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มีเนื้อหาครอบคลุมและเกี่ยวข้องกับบทบาทของวัดในหลายด้าน ดังนี้

1. มาตรา 4 กล่าวถึงการศึกษาว่า คือ “กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต” และวัดเองเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นสถาบันสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น

2. มาตรา 6 จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา ต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรม

3. มาตรา 12 สถาบันศาสนา มีสิทธิในการจัดการศึกษา

4. มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามศักยภาพ

5. มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน ฝึกทักษะ กระบวนการคิด และประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อแก้ไขปัญหา จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ โดยอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยการจัดสภาพแวดล้อม บรรยากาศ สื่อการเรียน ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอน และแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ จัดการเรียนรู้

ให้เกิดขึ้นทุกเวลาทุกสถานที่ โดยประสานความร่วมมือกับบุคคลทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนรู้ตามศักยภาพ²⁰

แหล่งเรียนรู้ในวัด คือ แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในวัด ที่รวมขององค์ความรู้อันหลากหลาย พร้อมทั้งจะให้ผู้เรียนเข้าไปศึกษาค้นคว้าหาความรู้ได้ทั้ง 4 ด้าน คือ จิตกรรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี

2.5 วัดและแหล่งการเรียนรู้ในปัจจุบัน

วัดเป็นสถาบันที่ทำหน้าที่ในการสืบทอดพระพุทธศาสนาปลูกฝังศีลธรรมคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันดีงามแก่พุทธศาสนิกชนจากชนรุ่นหนึ่งสู่ชนอีกรุ่นหนึ่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ได้กำหนดภารกิจของคณะสงฆ์ไว้ 6 ด้าน ได้แก่การปกครอง การเผยแผ่ การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์ และการสาธารณูปการ²¹ ซึ่งแต่ละด้านต่างสนับสนุนภารกิจซึ่งกันและกันแต่ภารกิจหลักของวัดคือการให้การศึกษาแก่คณะสงฆ์เพื่อให้มีความรู้พร้อมที่จะให้การศึกษาแก่ประชาชนทั่วไปที่เรียกว่าการเผยแผ่ศาสนธรรมนั่นเองและการให้ความรู้แก่ประชาชนมีหลากหลายรูปแบบเช่นการศึกษาสงเคราะห์ที่มีทั้งการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบและการให้การศึกษาตามความต้องการของผู้เรียน

สุจิตรา อ่อนค้อม กล่าวถึงการจัดการศึกษาตามภารกิจ 6 ด้านในรูปแบบของการศึกษาในระบบนอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของวัดว่าเป็นการจัดการศึกษาตามแนวทางของพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นหลักการพัฒนามนุษย์โดยตรงทำให้เกิดการพัฒนาทั้งทางร่างกายและปัญญาไปพร้อมๆ กันโดยเริ่มต้นพัฒนาบุคคลก่อนเมื่อบุคคลมีความรู้ความสามารถในตนเองแล้วก็จะนำไปสู่การพัฒนาบุคคลอื่นต่อไปหรือมนุษย์ที่ได้รับการพัฒนาแล้วจะเป็นกลไกและกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้า²²

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 กล่าวถึงการจัดการศึกษาที่เรียกว่าการศาสนศึกษามีภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาหรือ

²⁰ แหล่งเรียนรู้ในวัด, อ้างใน พระครูวัดมนสุตานุกุล. “กระบวนการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของคณะสงฆ์ไทย” *วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2557), หน้า 80.

²¹ พระวิสุทธิกัทรธาดา (ประสิทธิ์ พุทฺธมรสี), **พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายเถระ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547), หน้า 79.

²² สุจิตรา อ่อนค้อม, “รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดสามชุก”, *สำนักคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรี*, 2546. (อัดสำเนา).

การเรียนรู้ของคณะสงฆ์ว่ามีเป้าหมาย 3 ระดับ คือ จัดเพื่อตัวบุคคล จัดเพื่อพระศาสนา และจัดเพื่อสังคม

การจัดการเรียนรู้เพื่อตัวบุคคลคือพระภิกษุสามเณรทุกรูปที่เข้ามาบวชเรียนต้องศึกษาพระวินัยระเบียบปฏิบัติทางศาสนารวมถึงธรรมเนียมต่างๆ เพื่อปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเรียนรู้เพื่อให้เอาตัวให้รอดให้หลุดพ้นจากความทุกข์เช่นการศึกษาและปฏิบัติกรรมฐานการจัดการเรียนรู้ชนิดนี้เป็นการจัดแบบได้ประโยชน์เฉพาะตัวใครทำใครได้เรียนตามอัธยาศัยโดยเรียนรู้จากตำราหรือจากครูอาจารย์ก็ได้

การจัดการเรียนรู้เพื่อพระศาสนาคือการจัดหลักสูตรเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องกับแก่นของพระศาสนาได้แก่ การเรียนนักษัตรและบาลีศึกษาพระไตรปิฎกและหลักธรรมต่างๆ เป็นการเรียนรู้เพื่อรักษาพระพุทธศาสนา

การจัดการเรียนรู้เพื่อสังคมเป็นการจัดศึกษาเพื่อช่วยเหลือสังคมช่วยให้ผู้ใฝ่รู้แต่ขาดทุนทรัพย์ได้มีโอกาสเรียนรู้ภาคัยการบวชจึงได้เรียนการเขียนแบบนี้เรียกว่าพระปริยัติธรรมแผนกสามัญคือการเรียนรู้วิชาทางโลกควบคู่ไปกับการเรียนทางธรรม²³

ในส่วนของการจัดการเรียนรู้เพื่อศฤงคารวัดได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้านศาสนธรรมและ ศาสนปฏิบัติให้แก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป ด้วยการตั้งเยาวชนให้เข้ามาเรียนรู้ในวัดโดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้สอนและควบคุมดูแลโดยบางวัดได้เปิดวัดเป็นโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โรงเรียนการกุศลของวัดหรือการจัดกิจกรรมอบรมพัฒนาจิตใจการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานสำหรับประชาชนเป็นครั้งคราวหรือสม่ำเสมอแล้วแต่ความพร้อมของแต่ละวัดดังนั้นจะเห็นได้ว่าวัดและคณะสงฆ์ได้ดำเนินการจัดวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ทางศาสนธรรมมานานแล้ว

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มีเนื้อหาครอบคลุมและเกี่ยวข้องกับบทบาทของวัดในหลายด้าน ดังนี้

1. มาตรา 4 กล่าวถึงการศึกษาว่าคือ “กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้การฝึกการอบรมการสืบสานทางวัฒนธรรมการสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมสังคมการเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต” และวัดเองเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นสถาบันสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น

²³ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535, อ้างใน พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดี, 2546), หน้า 3.

2. มาตรา 6 จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจสติปัญญาความรู้และคุณธรรมจริยธรรมและวัฒนธรรม

3. มาตรา 12 สถาบันศาสนามีสิทธิในการจัดการศึกษา

4. มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุดกระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามศักยภาพ

5. มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนฝึกทักษะกระบวนการคิดและประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยการจัดสภาพแวดล้อมบรรยากาศสื่อการเรียนทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นตลอดเวลาทุกสถานที่โดยประสานความร่วมมือกับบุคคลทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนรู้ตามศักยภาพ²⁴

แหล่งเรียนรู้ของวัดเป็นการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม ด้านจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามโดยนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการใช้ในการส่งเสริม พัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้เกิดความยั่งยืนภายในวัดซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชนต่อไป

3. การส่งเสริมแหล่งเรียนรู้วิถีพุทธของวัดในกรุงเทพมหานคร

การส่งเสริมแหล่งเรียนรู้วิถีพุทธของวัดในกรุงเทพมหานครเป็นการพัฒนาสถานที่ การพัฒนาบุคลากรของวัด การพัฒนากิจกรรมโครงการพัฒนาเจ้าอาวาสต้องพัฒนาวัดให้เป็นที่เชื่อถือยอมรับของชุมชนมีบุคลากรที่มีภาพลักษณ์ดีมีการบริหารจัดการวัดโดยประสานสามัคคีและการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเจ้าอาวาสซึ่งมีสิทธิ์ขาดในการบริหารจัดการวัดต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้วิถีพุทธของวัด โดย**สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า** ได้กล่าวถึงการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้วิถีพุทธของวัด โดยวัดจะต้องจัดการดูแลรักษาและการปรับปรุงวัดให้อยู่ในสภาพที่สะอาด สว่าง สงบ ตามแนวทางพระพุทธศาสนา หากแต่กาลนี้ต้องอาศัยศักยภาพของวัดและบุคลากรภายในวัด รวมถึงศรัทธาความเลื่อมใสของสาธุชน จึงจะทำให้

²⁴ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545, [ออนไลน์], แหล่งที่มา :<http://www.seal2thai.org/kru/kru012e.htm> [2 สิงหาคม 2559].

การพัฒนาวัดบรรลุมรรคผล²⁵ โดยวัตถุประสงค์ คือ “สะอาด” นั้น โดยเป้าหมายหลักหมายถึง วัดเป็นที่อยู่ของพระสงฆ์ ผู้มีความสะอาดทั้งกาย วาจา และใจ ดำรงอยู่ในศีลจารวัตรอันงดงามและเป็นสถานที่ให้อุบาสกอุบาสิกาได้ฝึกฝนตนเองสะอาดกาย วาจา และใจ ตามรอยพระสงฆ์ แต่ถ้าหากกล่าวโดยรูปธรรม คำว่า สะอาดในที่นี้ หมายถึง การดูแลและการจัดการวัดที่ดีไม่สกปรกกรุงรัง จัดเสนาสนะเป็นระเบียบเป็นที่เกิดศรัทธาปสาทะแก่ผู้มาพบเห็นไม่สร้างความขุ่นข้องใจแก่ผู้มาเยือน “สว่าง” หมายถึง วัดเป็นที่อยู่ของพระสงฆ์ผู้สว่างด้วยคุณธรรม คือ สมาธิ หรือ สมถ วิปัสสนา และเปิดโอกาสให้สาธุชนได้มีโอกาสมาศึกษาธรรมและฝึกปฏิบัติให้เกิดความสว่างในใจด้วยพุทธธรรมตามรอยพระสงฆ์ ในส่วนรูปธรรม ได้แก่ การจัดวัดที่ดูโปร่ง สบายตา ไม่รกทึบ หรือมีความสลับซับซ้อน เน้นความเรียบง่ายและประโยชน์ใช้สอยสูงสุด “สงบ” หมายถึง วัดที่เป็นที่อยู่ของพระสงฆ์มีกาย วาจา และใจอันสงบ สรรวมด้วยศีลสงบอยู่ด้วยสมาธิและปัญญา เป็นสถานที่ให้สาธุชนได้รับความสงบด้วยศีล สมาธิ ปัญญา ในส่วนรูปธรรม วัดเป็นสถานที่ที่สงบจากอภายมุข ไม่มีเสียงอึกทึกครึกโครม อยู่แวดล้อมด้วยธรรมชาติ สอดคล้องกับ **พระเทพปริยัติสุธี** ให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวัดว่า เป็นการปรับปรุงและแก้ไขข้อบกพร่องเพิ่มเติมภายในวัดรวมทั้งส่งเสริมกระบวนการดำเนินงานกิจการพระศาสนาในวัดให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพสมบูรณ์เพื่อสร้างวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนและเป็นแหล่งอารยธรรมอันเจริญรุ่งเรืองมีศาสนวัตถุศาสนสถานอันเป็นเครื่องหมายแห่งศิลปวัฒนธรรมอันดีงาม บุคลากรทางศาสนามีความประพฤติดีเป็นแบบอย่างแก่ประชาชนและสังคมทั้งสามารถแนะนำให้ประชาชนในสังคมพ้นจากความลุ่มหลงฟุ้งเฟ้อและดำรงอยู่ได้อย่างเป็นสุข มีการส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์อย่างหลากหลายทั้งในด้านศาสนพิธี การให้การศึกษา การเผยแผ่ศาสนาธรรมและการสาธารณสงเคราะห์ เพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้วัดมีความเจริญรุ่งเรือง²⁶ และ **สมาน จิตภิรมย์รัตน์** ได้อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาวัดว่า การพัฒนาวัดควรดำเนินการเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1. การพัฒนาศาสนสถานและศาสนวัตถุ มีรายละเอียด ดังนี้

1) การพัฒนาและปรับปรุงศาสนสถานเช่นโบสถ์ วิหาร กุฏิ ฯลฯ ให้สวยงามประหยัด เรียบง่ายสอดคล้องต่อศิลปวัฒนธรรมประเพณีของชาติและท้องถิ่นปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในวัดให้มีความสะอาดร่มรื่น จัดทำแผนผังวัดเพื่อให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ที่เป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมในชุมชน

²⁵ สมเด็จพระมหาธีรราชมงคลจารย์, (ช่วง วรปัญญา), **วัดพัฒนา 50**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2550), หน้า 26 – 28.

²⁶ พระเทพปริยัติสุธี (อาทร อินฺทปญฺโญ), **การคณะสงฆ์และการพระศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2540), หน้า 45.

2) ปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในวัดให้มีความสะอาดร่มรื่น เช่น การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ต้นไม้ เพื่อให้มีความร่มรื่น มีบ่อน้ำ สระน้ำ ทางเดินเท้า ท่อระบายน้ำ ฯลฯ การจัดทำแผนผังภายในวัดเพื่อให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ เป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน

2. การพัฒนาบุคลากร มีขั้นตอน ดังนี้

เจ้าอาวาสได้ทำการสอบ ภูมิความรู้ของ พระ เณร และผู้เกี่ยวข้องกับวัด ทุกๆ 6 เดือน หรือ 1 ปี จัดออกเป็นข้อสอบ ว่ายังจำได้อยู่ไหมในเรื่องของ วินัย พระสูตร พระอภิธรรม เพื่อให้มีความรู้ความสามารถทางพระพุทธศาสนามากกว่า ชาวบ้าน เพราะพระ เณร คือ หัวใจหลักของพระพุทธศาสนาและยังเป็นผู้นำทางศาสนาเพื่อเผยแผ่แก่ อุบาสก อุบาสิกา ต่อไป ให้ศาสนาเข้มแข็งมากขึ้น ดังนั้นแล้ว ในวัดต้องเข้มแข็งมากกว่า นอกวัด สำหรับ ผู้เกี่ยวข้องกับวัด อาจจะทำการหลายหน้าที่ ควรมีการทดสอบให้รู้เรื่อง วินัย พระสูตร พระธรรม ไปด้วย เพราะบางคนรับใช้พระ อยู่ใกล้พระกะจริงแต่ทำตัวห่างไกลพระและมีความรู้้น้อยกว่า อุบาสก อุบาสิกาที่อยู่นอกวัดมาก ดังนั้น

1) ปรับปรุงระบบการรับบุคคลเข้ามาบวช เพื่อให้ได้ผู้มีคุณภาพและมุ่งหวังจะใช้ชีวิตที่ดั่งามเป็นประโยชน์ในบวรพุทธศาสนารวมทั้งมีกระบวนการคัดเลือกพระสังฆาธิการที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ คุณวุฒิและวัยวุฒิอันเหมาะสมรวมทั้งสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

2) พัฒนาความรู้ของพระสังฆาธิการให้ถูกต้องทันสมัยทั้งทางโลกและทางธรรมสามารถนำวิทยาการแผนใหม่มาใช้จัดการหรือบริหารกิจการในวัด หรือในองค์กรการปกครองให้มีประสิทธิภาพและสามารถเป็นผู้นำของชุมชนได้

3) พัฒนาความรู้ของบุคลากรทางศาสนา คือ พระภิกษุ สามเณร ชี อุบาสก อุบาสิกา และคิษย์วัด ให้รอบรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบและประกอบศาสนกิจอันเป็นประโยชน์ต่อสังคม ขจัดผู้แสวงประโยชน์และไม่ประสงค์ดีออกจากสถาบันพระพุทธศาสนา ส่งเสริมให้พระภิกษุสามารถอบรมสั่งสอน และชี้แนะสิ่งที่ดีงามแก่สังคมได้

3. การพัฒนาการจัดกิจกรรมภายในวัด มีขั้นตอน ดังนี้

1) ปรับปรุงแบบการประกอบศาสนพิธีให้มีความเข้าใจที่ถูกต้อง สามารถประกอบศาสนพิธีได้ตรงตามพุทธบัญญัติ ประหยัด เรียบง่ายและเป็นประโยชน์ ไม่ก่อให้เกิดความเสื่อมเสีย สรุ่ยสร่าย หรือไม่เหมาะสม

2) จัดการศึกษาให้แก่พระภิกษุ ให้เรียนรู้หลักธรรม คำสั่งสอน สามารถปฏิบัติตนอย่างถูกต้อง เป็นแบบอย่างแก่สังคมและเผยแผร์หลักธรรมดังกล่าวแก่ประชาชนได้ มีการจัดวัดให้เป็นอุทยานการศึกษาที่ประชาชนสามารถใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้และศึกษาหลักธรรมทางศาสนา รวมทั้งความรู้อื่นอันเป็นประโยชน์

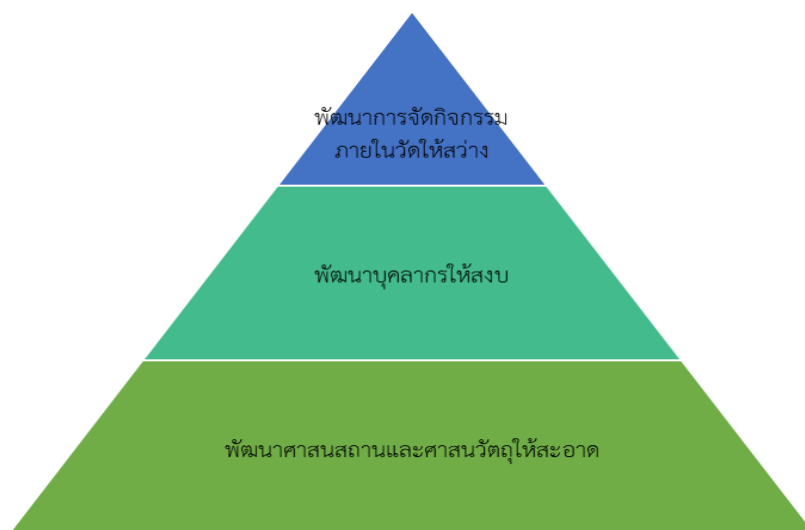
3) พัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความหลากหลาย สามารถเลือกใช้ความรู้จากหลักธรรมพื้นฐานมาเป็นหลักในการเผยแผ่ โดยสามารถดำเนินการได้อย่างแพร่หลาย มีการใช้สื่อต่างๆ รวมทั้งใช้นวัตกรรมใหม่ๆ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้วัดเป็นที่พึ่งพิงของประชาชน โดยเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ในด้านต่างๆ เช่น การศึกษาสงเคราะห์สำหรับผู้ยากไร้ การฝึกอาชีพ การจัดแหล่งสาธิตความรู้ สอนสมุนไพร การเปิดโอกาสให้ชุมชนใช้วัดเป็นศูนย์รวมของกิจกรรม จัดลานกีฬาที่เหมาะสมตลอดจนใช้เป็นสถานที่ประชุมและประกอบกิจกรรมต่างๆ อันตอบสนองความต้องการของสังคม ทั้งนี้เพื่อให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนอย่างแท้จริง²⁷

วัดมีความสำคัญต่อคนไทยมาตั้งแต่สมัยโบราณกาล จนกระทั่งถึงสมัยปัจจุบันการพัฒนาวัดในปัจจุบันก็ต้องพุดรวมถึงตัวบทบาทของวัดและพระสงฆ์ ซึ่งเป็นผู้นำที่ทำหน้าที่ปกครองวัดในฐานะที่เป็นเจ้าอาวาส แต่ก่อนจะเห็นได้ว่าวัดนั้นมีบทบาทต่อสังคมแทบทุกด้านแต่ในปัจจุบันนี้ บทบาทของวัดเริ่มจะจางหายและหมดไป เพราะสังคมของเราไปรับเอาความเจริญสมัยใหม่แบบตะวันตกมาเป็นวิถีชีวิต การพัฒนาวัด คือ การดูแลรักษาและการปรับปรุงวัดให้เจริญขึ้น หรือเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้นนั้น เจ้าอาวาสและบุคลากรของวัดต้องได้รับการศึกษาอบรม จึงจะสามารถบริหารจัดการให้วัดมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด จัดให้ดูโปร่งสบายตา ไม่รกทึบและเป็นสถานที่สงบไม่มีเสียงอึกที่ก่อกวนใคร่ครุเป็นเหตุให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใสของสาธุชน จึงจะทำให้การพัฒนาวัดบรรลุวัตถุประสงค์

4. องค์ความรู้จากการศึกษา

จากการศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้วิถีพุทธของวัดในกรุงเทพมหานครผู้เขียนเสนอแนวทางการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้วิถีพุทธของวัดในกรุงเทพมหานครดังนี้

²⁷ สมาน จิตมิตยรัตน์, “วัดพัฒนา 41”, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2541), หน้า

ภาพที่ 1 แนวทางการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้วิถีพุทธของวัดในกรุงเทพมหานคร

จากภาพที่ 1 แสดงให้เห็นถึงแนวทางการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้วิถีพุทธของวัดในกรุงเทพมหานครด้วยการส่งเสริมให้มีการพัฒนาศาสนสถานและศาสนวัตถุให้สะอาดตา พัฒนาบุคลากรให้สงบด้วยพระธรรม วินัย และพัฒนาการจัดกิจกรรมทางพุทธศาสนาภายในวัดให้พุทธศาสนิกชนเกิดปัญญาอย่างยั่งยืนเมื่อเข้ามาศึกษาแหล่งการเรียนรู้ภายในวัด

5. บทสรุป

การส่งเสริมแหล่งเรียนรู้วิถีพุทธของวัดในกรุงเทพมหานครผู้บริหารวัดและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรพัฒนาในประเด็น ได้แก่ 1) พัฒนาศาสนสถานและศาสนวัตถุให้สะอาดด้วยการพัฒนาและปรับปรุงศาสนสถานเช่นโบสถ์ วิหาร กุฏิ ฯลฯ ให้สวยงามประหยัดเรียบง่ายสอดคล้องต่อศิลปวัฒนธรรมประเพณีของชาติและท้องถิ่น ปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในวัดให้มีความสะอาดร่มรื่น 2) พัฒนาบุคลากรให้สงบ ปรับปรุงระบบการรับบุคคลเข้ามาบวช พัฒนาความรู้ของพระสงฆ์ให้การให้ถูกต้องทันสมัยทั้งทางโลกและทางธรรม ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบและประกอบศาสนกิจอันเป็นประโยชน์ต่อสังคม 3) พัฒนาการจัดกิจกรรมภายในวัดให้สว่าง โดยปรับปรุงแบบการประกอบศาสนพิธีให้มีความเข้าใจที่ถูกต้อง จัดการศึกษาให้แก่พระภิกษุ ให้เรียนรู้หลักธรรมคำสั่งสอน สามารถปฏิบัติตนอย่างถูกต้อง พัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความหลากหลาย สามารถเลือกใช้ความรู้จากหลักธรรมพื้นฐานมาเป็นหลักในการเผยแผ่เพื่อสร้างวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้วิถีพุทธอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา. แนวทางการดำเนินงานโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเส้นทางแสวงบุญใน
มิติตางศาสนา ปี 2557. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา. 2557.
- กรมสามัญศึกษา. การพัฒนาและการใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและท้องถิ่นเพื่อจัด
กระบวนการเรียนรู้. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา. 2544.
- เฉลิม พรกระแสน. ร่วมปฏิรูปการเรียนรู้กับครุต้นแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียน
เป็นสำคัญการสอนแบบการแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้. กรุงเทพมหานคร :
แคนดิดมีเดีย. 2544.
- เนาวรัตน์ ลีจิตวัฒนเศรษฐ. แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนสร้างเพื่อเด็กมิได้สร้างเพื่อใคร.
วารสารวิชาการ. ปีที่ 4 ฉบับที่ 12 ธันวาคม 2544.
- ประเวศ วะสี. สุขภาพในฐานะอุดมการณ์ของมนุษย์. พิมพ์ครั้งที่ 3. นนทบุรี : สำนักงานปฏิรูป
สุขภาพสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข. 2543.
- พระครูวัฒนสุตานุกุล. “กระบวนการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของคณะสงฆ์ไทย ”
วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย. 2557.
- พระเทพปริยัติสุธี (อาทร อินฺทปญฺโญ). การคณะสงฆ์และการพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2540.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัด
การศึกษา. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี. 2546.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545.
[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.seel2thai.org/kru/kru012e.htm> [2 สิงหาคม
2563].
- พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535. อ้างใน พระธรรมกิตติ
วงศ์ (ทองดี สุรเตโช). บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัด
การศึกษา. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดี. 2546.
- พระวิสุทธิกัทรธาดา (ประสิทธิ์ พุทธิมรฺลสี). พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายเถระ.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2547.

ภาลินี เปี่ยมพงศ์สานต์. **สิ่งแวดล้อมศึกษา : แนวการสอนสาระการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2548.

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ และดารณี คำวังนัง. **แหล่งการเรียนรู้ : เพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้และหลักสูตรสถานศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : เมธีทิปส์. 2545. หน้า 25.

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามณฑลอาจารย์. ชวง วรปญโญ. **วัดพัฒนา 50**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. 2550.

สมาน จิตกริณรัตน์. **“วัดพัฒนา 41”**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา. 2541.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา. 2545.

สำนักงานพระพุทธศาสนา. ข้อมูลพื้นฐาน ปี 2551. อ้างใน พระปลัดโฆสิต คงแทนและคณะ **“รูปแบบการจัดการศึกษาของวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน”**. ดุษฎีนิพนธ์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล. 2558.

สุจิตรา อ่อนค้อม. **“รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดสามชุก”**. สำนักคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. 2546.

สุมาลี สังข์ศรี และคณะ. **การจัดการเรียนรู้ของแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต : พิพิธภัณฑสถาน. รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์. 2548.

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ. **การบูรณาการหลักสูตรการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ**. กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์. 2544.

